

พุทธกระบวนทัศน์การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน

พระมหาเอกชัย คำลือ, สิริพร ครองชีพ, สิริมิตร สิริโสฬส
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล: muy.siriporn.was@gmail.com

กฤตสุขชิน พลเสน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Received: February 13, 2020 Revised: March 3, 2020 Accepted: June 30, 2020

บทคัดย่อ

การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏมีพุทธกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ในกระบวนทัศน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล จึงมาจากองค์ประกอบของพฤติกรรม ซึ่งประกอบไปด้วย การปรับเปลี่ยนทางด้านต่างๆ คือ 1) บุคลิกภาพ 2) ทักษะคติ 3) การเรียนรู้ 4) การคิด และ 5) การปฏิบัติตามหลัก วุฑฒิธรรม 4 ซึ่งกล่าวถึงผู้รู้ที่ต้องการคบหาควรเป็นผู้มีบุคลิกภาพสุภาพ มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับในสังคม มี ทักษะคติมองการณ์ไกล ชอบการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และยอมรับความ คิดเห็นต่าง รู้จักกาลเทศะรู้จักวัฒนธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักเก็บอารมณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความ เป็นกัลยาณมิตรสารคือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรม 3) สื่อสังคม และวัฒนธรรม 4) สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 5) สื่อภาษา 6) สื่ออุปมาอุปมัย และ 7) สื่อนิทานชาดกพระองค์มี จุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคลสื่อ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในที่สุด โดยมีทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม

คำสำคัญ: พุทธกระบวนทัศน์, สื่อและอุปกรณ์, การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน

The Buddhist Paradigm for the Use of the Media and Toots for Communication of the Buddha for Changing the Personnel’s Human Behavior

Phramaha Aekkachai Khamlue, Siriporn Krongcheep, Sirimit sirisoroj

Department of Philosophy, Mahamakut Buddhist University

E-mail: muy.siriporn.was@gmail.com

Kitsuchin Ponsen

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

E-mail: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

Abstract

The use of media and communication devices of the Lord Buddha. There are 5 Buddhist works in daily life communication. In a paradigm for personal behavior, change therefore, comes from the components of behavior which consists of changes in various aspects which are 1) personality, 2) attitude, 3) learning, 4) thinking, and 5) adherence to culture 4, which speaks to those who want to associate. Should be a polite personality Reliable and accepted in society with a foresight attitude like change is a consultant, suggestions that are useful and accepting different opinions knowledge about culture. Have good human relations know how to keep emotions morality and ethics and there is a Kalyanamitta message which is the principle that the Lord Buddha has communicated to use to solve problems Is the suffering of sentient beings the types of media and devices used by the Lord Buddha in communication are 1) personal media 2) Dharma media 3) Social and cultural media 4) Natural media, environment 5) Language media 6) Metaphor media and 7) Jataka tales media His Majesty has a purpose and purpose of communication. Consisting of techniques in using media and devices such as personal media, natural media, and environment the success leads them to finally achieve justice by having 5 skills which are 1) morality, ethics 2) knowledge 3) intellectual skills 4) interpersonal skills and responsibilities and 5) analysis skills. Numerical communication and use of information technology, communication with various groups of people in the right format

Keywords: The Buddhist Paradigm, Media and Toots, Changing the Personnel’s Human Behavior

บทนำ

กระบวนทัศน์ เป็นชุดของความเชื่อพื้นฐานที่นำไปสู่การกระทำ โดยศึกษาแนวคิดของสำนักต่างๆ เช่น สำนักปฏิฐานนิยม (Positivism) หรือหลังปฏิฐานนิยม (Post Positivism) ทฤษฎีวิพากษ์ (Critical Theory) หรือสำนักสร้างใหม่ (Constructivism) ก็เพื่อพยายามค้นหาคำตอบให้ได้ว่า 1) อะไรคือธรรมชาติของความเป็นจริง (Reality) หรืออะไรคือธรรมชาติของสิ่งที่รู้ได้ 2) อะไรคือธรรมชาติของความสัมพันธ์ระหว่างผู้รู้ และสิ่งที่รู้ 3) มีวิธีค้นหาความรู้เหล่านั้นได้อย่างไร (Methodology) ผลการศึกษาได้คำตอบว่า กระบวนทัศน์คือการหลอมรวมคำตอบทั้ง 3 นั้นนำไปสู่การกำหนดรากฐานทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยมต่อโลกต่อชีวิต และปรากฏการณ์ต่างๆ ทางสังคม รวมไปถึงวิธีคิด และวิธีในการจัดการกับสิ่งต่างๆ รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วย นอกจากนี้นักวิชาการต่างประเทศยังเป็นผู้ที่นำเอาคำว่า กระบวนทัศน์ (Paradigm) มาใช้เป็นครั้งแรกโดยให้ความหมายว่า เป็นแบบ (Model) หรือแบบแผน (Schema) ที่ใช้อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของทัศน์ พื้นฐานของปัญหา ทฤษฎี ข้อสรุป และวิธีการปฏิบัติต่างๆ อย่างรวบรัดและชัดเจน ซึ่งเป็นไปตามการวิเคราะห์ทางสังคมวิทยา (ศศิวรรณ กำลังสินเสริม, 2550) และกระบวนทัศน์ ยังหมายถึงทัศนะของมนุษย์ที่มีต่อความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับสังคม ธรรมชาติ (โลกทัศน์) รวมทั้งทัศนะของมนุษย์ที่มีต่อโลก ว่าควรจะดำรงชีพอยู่อย่างไร (ชีวะทัศน์) โดยโลกทัศน์และชีวะทัศน์เป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับสังคม ธรรมชาติ และสิ่งสูงสุด ถ้าทุกคนในสังคมมีกระบวนทัศน์อย่างเดียวกัน กระบวนทัศน์นั้นก็จะเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างชีวิต สังคม และธรรมชาติของสังคมนั้นๆ

กระบวนทัศน์ จึงเป็นความคิดพื้นฐานในการมองโลกและชีวิต ที่เป็นต้นตอการเกิดความคิดหรือทัศน์อื่นๆ นำไปสู่การกำหนดระบบคุณค่า การกระทำ แบบแผนในการดำเนินชีวิต เมื่อความคิดพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลง แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องก็จะเปลี่ยนไปด้วย ทั้งกระบวนการ เช่น การถูกเรียกว่า การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ซึ่งกระบวนทัศน์ที่เกิดจากการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ก็จะถูกเรียกใหม่ว่า กระบวนทัศน์ใหม่ เมื่อใดที่กระบวนทัศน์หนึ่งแพร่หลาย และมีอิทธิพลให้คนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือปฏิบัติ นิยมในความเชื่อนั้นๆ กระบวนทัศน์นั้น ก็จะถือเป็นกระแสหลัก หากยึดถือและปฏิบัติเหมือนกันทั่วโลกก็จะกลายเป็นโลกาภิวัตน์ การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏธรรมมีพุทธกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายคำประทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรด สार คือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อกออกไป เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา คือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรม 3) สื่อสังคมและวัฒนธรรม 4) สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 5) สื่อภาษา 6) สื่ออุปมาอุปไมย และ 7) สื่อนิทานชาดก

พุทธกระบวนทัศน์ หรือกระบวนทัศน์ของพุทธธรรม ในรูปแบบกระบวนทัศน์ใหม่ จึงมีการกล่าวถึง และกำหนดให้มีความหมายถึง เนื้อหาสาระทั้งหมดของธรรมะ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าที่ทรงแสดงไว้ โดยถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ 1) มัชฌิมนธรรม (หลักธรรมสายกลาง) และ 2) มัชฌิมาปฏิบัติ (ทางสายกลาง) ดังนั้น พุทธกระบวนทัศน์ จึงหมายถึง แบบแผนการคิด หรือทัศน์พื้นฐานในการมองโลกและชีวิต ที่มีเนื้อหาว่าด้วย ธรรมชาติดูแลความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่ง (มัชฌิมนธรรม) ซึ่งเป็นตัวกำหนดระบบคุณค่า และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ (มัชฌิมาปฏิบัติ) ด้วยการบูรณาการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า กับการสอนหลักการทางพุทธศาสนา ซึ่งมีวิธีการสื่อสาร ที่สามารถทำได้ด้วยการนำเอาการใช้สื่อและอุปกรณ์ประเภทต่างๆ มาบูรณาการกับทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยนำหลักคุณธรรม เช่น พระมหากรุณาธิคุณ เป็นต้น ไปบูรณาการกับการสอนที่เน้นให้บุคคลมีความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ 2) ด้านความรู้

เช่น อาทิตตปริยายสูตร ไปช่วยแก้ปัญหาทฤษฎี ให้เกิดเจตคติและทัศนคติในตัวมนุษย์ 3) ด้านทักษะทางปัญญา บูรณาการกับการที่มนุษย์สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และ ความรับผิดชอบ บูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ด้วยการทำงานเป็นทีม และเคารพ สิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์ เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ นำไปบูรณาการกับทักษะในการสื่อสาร ด้านการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน การนำเสนอ และการ สื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสมต่างๆ ต่อไป

พุทธกระบวนทัศน์ (Buddhist Paradigm)

แนวคิดในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อพัฒนาบุคคล โดยได้ให้ความสำคัญในมุมมองพื้นฐานในการทำให้ ความเข้าใจความจริงของสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ และให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งแต่เดิมกระบวนทัศน์ จะมีแนวทางเป็นไปในรูปแบบวิทยาศาสตร์ ซึ่งส่งผลให้เป็นตัวผลักดันให้โลกทั้งใบนี้พัฒนาภายใต้กระแสแห่ง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวัฒนธรรมบริโภคของตลาดโลก ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงมากมายและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สภาพสังคม และวิถีชีวิตของผู้คนมากมายรวมถึงการกำหนด วิธีคิดและรูปธรรมการแก้ปัญหาตามมาก็เป็นไปตามแนววิถีวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงมีบุคคลหลายฝ่ายรวมถึง นักวิทยาศาสตร์ เริ่มตระหนักถึงวิถีคิดและวิถีแก้ปัญหาต่างๆ ให้หลุดจากกรอบวิถีวิทยาศาสตร์ที่สุดโต่งมาทำการหา กระบวนทัศน์ใหม่ อาทิเช่น พุทธกระบวนทัศน์

พุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจโลกและชีวิตมาตลอดตั้งแต่ครั้งก่อตั้งราชอาณาจักร ดังนั้น พุทธศาสนาจึงควรได้รับการพิจารณาในฐานะเป็นกระบวนทัศน์ ที่เข้ามาแก้ปัญหาต่างๆ ให้สังคมไทยได้ การศึกษา เรื่อง “พุทธกระบวนทัศน์” จึงเป็นการเยียวยาให้กับสังคมโดยตรง แต่บางครั้งพุทธกระบวนทัศน์ ก็ถูกมองให้ คลาดเคลื่อนไปจนกลายเป็นสิ่งไร้คุณค่าไม่มีเหตุผล เป็นความมกมายไร้สาระ เพราะเหตุที่หลงไปใช้เกณฑ์ของอีก กระบวนทัศน์หนึ่ง อาทิเช่น กระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ ที่เข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตเช่นกัน แต่มีความ แตกต่างกันไปอย่างสิ้นเชิง แต่กลับนำมาเป็นตัวตัดสินคุณค่าของอีกกระบวนทัศน์หนึ่ง

กระบวนทัศน์ในทางพุทธศาสนาจะมีหลักการอย่างไรมีความแตกต่างจากกระบวนทัศน์อื่นอย่างไร ภายได้ กระบวนทัศน์นี้มีทัศนคติและมีความเหมาะสมในการแก้ปัญหาในสังคมได้มากน้อยเพียงใดนั้นคือแนวทางการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลตามวิถีพุทธกระบวนทัศน์นั้น จะเริ่มจากสิ่งที่เรียกว่า ทิฐิ ซึ่งทิฐิ มีความหมายถึง ความเห็น ความเชื่อ ลัทธิ ทฤษฎี ค่านิยม รวมถึงอุดมการณ์แนวทัศนะในการมองโลกและชีวิต ทิฐิ มี 2 ระดับคือ ความเห็นความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี-ไม่ดีควร-ไม่ควร และความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับความจริงว่า คืออะไร เป็นอย่างไร เพราะเหตุใด ดังนั้นทิฐิ จึงมีความหมายครอบคลุมทั้งระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และทัศนะใน การมองโลกและชีวิตซึ่งมีอิทธิพลครอบงำและมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์เป็นอย่างมาก ทิฐินี้ เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั่วไปของบุคคล ความเป็นไปในชีวิตของบุคคล และคติของสังคมทั้งหมด เมื่อเชื่อ เมื่อ เห็น หรือนิยามอะไร ก็คิด พูด และทำการต่างๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็นที่นิยามอย่างนั้น ถ้าเป็นมิถิฉาทิฐิ การคิด คำพูด และการกระทำ ก็จะดำเนินไปในทางที่ผิดเป็นมิถิฉาทิฐิไปด้วย ในทางตรงข้ามถ้าเป็นสัมมาทิฐิ การคิด คำพูด และ การกระทำ ก็จะดำเนินไปในทางที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิด้วย เช่นคนและสังคมที่เห็นว่าความพรั่งพร้อมทางวัตถุมี ค่าสูงสุด เป็นจุดหมายที่พึงใฝ่ประสงค์ ก็จะเพียรพยายามแสวงหาวัตถุให้พรั่งพร้อมและถือเอาความพรั่งพร้อมด้วย วัตถุนั้น เป็นมาตรฐานวัดความเจริญรุ่งเรืองเกียรติยศและศักดิ์ศรี วิถีชีวิตของคนและแนวทางของสังคมนั้นก็จะ เป็นไปในรูปแบบหนึ่งส่วนคนและสังคมที่ถือความสงบทางจิตใจเป็นที่หมาย ก็จะมีวิถีชีวิตเป็นไปอีกแบบหนึ่ง ทิฐิ ถูกใช้ในความหมายและขอบเขตกว้างมาก บางครั้งใช้ในความหมายกลางๆ เพื่อสื่อถึงระบบความคิดทั่วไปโดยไม่ชี้

ชัควาถูกหรือผิดก็จะใช้คำว่า “ทิวฐิ” แต่หากกล่าวถึงทิวฐินอกพระพุทธานาอาทิเช่น ทิวฐิ 62 ในทางพุทธรธรรม พระพุทธานเจ้าได้ตรัสแก่สาวกคราวเสด็จเดินทางไกลและมีเรื่องดิเตียนเกิดขึ้นว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลายยังมีธรรมอย่างอื่นอีกที่ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก ตามได้ยาก จะคาดคะเนเอา ไม่ได้รู้เฉพาะบัณฑิต ซึ่งตลาคททำให้แจ้งด้วยปัญญาซึ่งที่นี้จะหมายถึง มิจฉาทิวฐิ หรือหมายถึงกิเลสชนิดหนึ่งในกลุ่ม ปปัญจธรรม 3 ซึ่งได้แก่ ตัณหา มานะ และทิวฐิ” (ที.ม.(ไทย) 10/358/286)

ซึ่งจัดว่าเป็นมิจฉาทิวฐิ โดยเฉพาะความเห็นชนิดที่ยึดเอาอัตตาเป็นศูนย์กลาง แต่ถ้าใช้ปัญญาที่เกิดขึ้นใน ขั้นตอนของการปฏิบัติธรรม หรือใช้เป็นคุณสมบัติของพระอริยบุคคลตั้งแต่ระดับโสดาปัตติผล ถึงอรหัตตผล เช่น ถ้าใช้คำว่า “ทิวฐิปปตโต” ก็จะมีหมายถึงผู้บรรลุสัมมาทิวฐิ และถ้าใช้คำว่า “ทิวฐิวิมปนโน” ก็จะมีหมายถึงผู้สมบูรณ์ ด้วยสัมมาทิวฐิ

สรุปว่า การที่จะให้บุคคลในสังคัมมีวิถีชีวิตที่อุดมด้วยปัญญา พึงพาตนเองได้อย่างมีความสุข ความพอดี มี ภูมิคุ้มกัน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกรอบตัวและภายในจิตตนอย่างชัดเจน ไม่ยึดเอาบริโภคนิยมเป็น จุดหมาย บุคคลพึงต้องได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้วยวิถีคิดหรือกระบวนการทัศน์ทางพุทธานกระบวนการทัศน์ โดยการ นำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธานามาปรับประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง จนสามารถฝังรากลึกลงในจิตตนจนเป็น ลักษณะนิสัยใฝ่ดี มีสัมมาทิวฐิเป็นแกนนำในการขับเคลื่อนวิถีชีวิตเข้าสู่กระบวนการพัฒนาชีวิตตามหลัก มัชฌิมาปฏิปทา เพื่อนำไปสร้างสิ่งสมดุลงให้แก่ชีวิตทั้งด้าน ศิล สมาธิ และปัญญา โดยอาศัยปัจจัยใน 2 ด้านคือ การ คบกำถยามมิตรและการคิดอย่างถูกวิธีหรือคิดแบบโยนิสมนสิการ มีการบริหารจัดการทรัพย์สินที่หามาได้อย่างมี ประสิทธิภาพ พิจารณาถึงคุณค่าแท้จริงก่อนเสพใช้สอยปัจจัย 4 ด้วยการบริโภคอย่างมีสติ ตามหลักอภัสเสนธรรม มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียงตามหลักสันโดษ กล่าวคือยึดนิสิตตามมี พอใจตามได้ตามสมควรแก่เพศ ภาวะและฐานะ ของตน นอกจากนี้บุคคลผู้ใฝ่ดี มีสัมมาทิวฐิ พร้อมทั้งจะเป็นกำถยามมิตรต่อผู้อื่นและมีวินัยต่อตนเองด้วยการละกรรม กิเลส 4 สมานสามัคคีด้วยการละอคติ 4 และพร้อมทำหน้าที่ของตนต่อคนรอบกายที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยอย่างเต็ม กำลังความสามารถตามหลักทิวฐิ 6 โดยไม่ทำลายเศรษฐกิจด้วยการได้เว้นขาดจากอบายมุขทั้งปวง ร่วมมือกัน ปกป้อง บำรุงรักษา และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งสร้างสังคมให้เข้มแข็งด้วยการขยาย เครือข่ายคนดีเช่นนี้ ก็จะเป็นการเริ่มต้นนับหนึ่งที่ตนเองแล้วขยายออกไปสู่ ครอบครัว ชุมชน สังคัมและ ประเทศชาติที่ดีอย่างยั่งยืนต่อไป

การสื่อสารและแสดงธรรมของพระพุทธานเจ้า

พุทธานกิจอย่างหนึ่งในบรรดาพุทธานกิจ 5 อย่างที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาตลอดชีวิต คือ เวลาเช้าเสด็จออก บินทบาทโปรดสัตว์ เวลาเย็นทรงแสดงพระธรรม เวลาพลบค่ำทรงประทานโอวาทแก่ภิกษุ เวลาเที่ยงคืนทรง แก่ปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงตรวจดูสัตว์โลกที่ควรโปรดและไม่ควรโปรด (ที.ม.(ไทย)1/61/191) ประเด็นที่ว่า เวลาเย็นทรงแสดงธรรมนั้นเป็นการสื่อสารหรือธรรมของพระพุทธานเจ้านั่นเอง ในเวลาที่พระพุทธานเจ้าทรงสื่อสาร หรือแสดงธรรมก็ทรงใช้อุปกรณ์ในการ เช่น สื่ออุปกรณ์ที่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติบ้าง เป็นอุปกรณ์ที่พระองค์ ทรงประสบและผู้ฟังได้ประสบอยู่ในขณะนั้นบ้าง ถึงแม้ในปัจจุบันสื่อจะมีหลายความหมาย เป็นทั้งนามและกิริยา ที่หมายถึงสื่อการศึกษา คือสิ่งทีเกี่ยวกับการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึงวิธีการ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ทีใช้เป็น สื่อในการศึกษา หรือในการสอน

พระพุทธานเจ้าทรงสื่อสารหรือสั่งสอนสาวกของพระองค์ แบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือ ผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิตและ ผู้ครองเรือน การสั่งสอนในสมัยของพระพุทธานเจ้านั้นได้มีการใช้สื่อการสอนแล้ว แต่เป็นสื่อตามธรรมชาติที่มีอยู่ใน ครั้งนั้น แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สื่อที่เป็นนามธรรมและสื่อที่เป็นรูปธรรม สื่อที่เป็นนามธรรมทรงใช้สิ่งที่ผู้ฟังคำ

สอนทราบมาก่อน ส่วนสื่อที่เป็นรูปธรรมทรงใช้สื่อที่มีอยู่ใกล้พระองค์และผู้ฟังได้ทราบได้เห็นสิ่งนั้นด้วย สื่อที่เป็นนามธรรม สื่อการศึกษา ถ้าหมายถึงวิธีการและเครื่องมือ พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ตั้งแต่ที่ทรงสื่อสารหรือสอนปัญจวัคคีย์ ผู้ที่เคยติดตามไปเฝ้าอุปัฏฐากดูแลพระองค์ในสมัยที่ยังไม่ได้ตรัสรู้ ซึ่งการปฏิบัติที่มีในครั้งนั้น นิยมปฏิบัติกัน 2 แบบ คือ แบบทรมานตน เรียกว่า ปฏิบัติแบบอรรถกถิกมถนุโยค และปฏิบัติแบบตามที่ตนต้องการ คือ ต้องการอะไรก็หาสนองความต้องการ เรียกว่า ปฏิบัติแบบกามสุขัลลิกานุโยค เป็นที่สังเกตว่า การที่พระพุทธองค์ทรงเริ่มใช้สื่อหรือสอนปัญจวัคคีย์ ก็ทรงยกการปฏิบัติ 2 อย่างมาเป็นสื่อ เพื่อสื่อสารให้เห็นว่า การปฏิบัติอย่างนั้นเป็นการปฏิบัติที่สุโต้ง ไม่อาจนำผู้ปฏิบัติให้บรรลุคุณวิเศษได้ ต้องปฏิบัติตามทางสายกลาง ซึ่งผู้รับสารหรือท่านปัญจวัคคีย์รู้เรื่องสุโต้ง 2 ประการเป็นอย่างดี เพราะเชื่อว่า จะบรรลุธรรมได้ ต้องปฏิบัติแบบอรรถกถิกมถนุโยค พระพุทธองค์ทรงนำความเชื่อถือของปัญจวัคคีย์มาเป็นสื่ออุปกรณ์ชี้ให้เห็นว่า การปฏิบัติแบบอรรถกถิกมถนุโยค เป็นสิ่งที่ไม่สามารถทำให้บรรลุธรรมได้

ในการสื่อสารหรือแสดงพระธรรมเทศานี้ ทำให้ท่านพระโกณฑัญญะซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มปัญจวัคคีย์ได้รู้ตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ไม่ว่าสิ่งใดๆ ที่เกิดขึ้นมา ย่อมแตกดับไปทั้งหมด(ที.ม.(ไทย)4/13-16/20-24)ต่อมาเมื่อท่านปัญจวัคคีย์ ได้รู้ธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงสอน คือได้ดวงตาเห็นธรรมที่เรียกว่า โสคาปัตติผล ครบทั้ง 5 ท่านแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงสื่อสาร หรือแสดงอนัตตลักขณสูตร ว่าด้วยเรื่องลักษณะที่เป็นอนัตตา จนกระทั่งภิกษุปัญจวัคคีย์ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ (ที.ม.(ไทย)4/19-24/26-31) และเมื่อครั้งที่ทรงสื่อสารหรือแสดงธรรมแก่ชฎิล 1,003 ท่าน พระพุทธองค์ก็ทรงใช้ไฟที่พวกชฎิลบูชาเป็นสื่อ แต่ทรงเปลี่ยนเป็นไฟภายใน คือ ไฟราคะ ไฟโทสะ ไฟโมหะ จบธรรมเทศนา ท่านอดิตตนักบวชชฎิลได้สำเร็จเป็นอรหันต์ผล(ที.ม.(ไทย)4/45/63-65) ในช่วงแรกแห่งการตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนนักบวชด้วยกันเอง จึงทรงใช้สื่อที่เป็นนามธรรมเป็นส่วนมาก เป็นเรื่องที่เราเคยผ่านการประพาดปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ มาเป็นอย่างดี สื่อที่เป็นรูปธรรม คือ พระพุทธองค์ทรงใช้สิ่งของที่เราเห็นได้โดยตาเปล่าเป็นสื่อ ซึ่งสิ่งของนั้นมีอยู่ในขณะที่ทรงสั่งสอน ก่อนจะนำเสนอ เราต้องทราบก่อนว่า พระพุทธองค์กับพระสาวกทั้งหลาย หลังจากอยู่จำพรรษาในฤดูฝนแล้วจะเสด็จออกจาริกไปในถิ่นต่างๆ เสด็จพักตามป่า เขาทุ่งนา ริมฝั่งน้ำ หมู่บ้านและที่พักที่มีทายกสร้างถวายเป็นที่พักระหว่างทาง ดังนั้น เวลาที่พระองค์ทรงสั่งสอนพระสาวกทั้งหลาย ในช่วงเสด็จจาริก สื่อที่ทรงใช้ประกอบการสั่งสอนจึงขึ้นอยู่กับเหตุการณ์และสถานที่ตัวอย่างเช่น ช่วงที่เจ้าชายเทวทัตเข้ามาบวชได้ไม่นานท่านติดลากสักการะและการกล่าวชม พระพุทธองค์ได้ทรงปรารภเรื่องของพระเทวทัตโดยทรงใช้กิ่ง ใบ สะเก็ด เปลือก กระพี้ และแก่นของต้นไม้ ที่ภิกษุทั้งหลายรู้จักดีมาเป็นสื่อเปรียบเทียบสั่งสอน ชี้ให้เห็นว่า ลากสักการะการกล่าวชมเปรียบด้วยกิ่งและใบไม้ ศีลเปรียบด้วยสะเก็ดต้นไม้ สมานีเปรียบด้วยเปลือกต้นไม้ ญาณทัสสนะเปรียบด้วยกระพี้ต้นไม้ เจโตวิมุตติเปรียบด้วยแก่นของต้นไม้ จบพระธรรมเทศนาเรื่องนี้ ภิกษุทั้งหลายต่างพากันชื่นชม(ที.ม.(ไทย)12/307-311/340-348)

การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามีอยู่มากมาย ดังนั้น การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารจึงเป็นไปตามความพระประสงค์ ความจำเป็น เหมาะสมและสามารถถ่ายทอดธรรม (ความรู้) ให้แก่สาวก (ผู้รับสาร) เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ได้เร็วขึ้นในการสื่อสารของพระองค์ในปัจจุบันสังคมโลกกำลังเกิดความเปลี่ยนแปลงก้าวเข้าสู่ยุคสารสนเทศ คนในสังคมรับข้อมูลข่าวสารต่างๆแบบง่ายและสะดวกสบายมากขึ้นด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารไร้สาย ประจวบกับสังคมโลกได้มีการประยุกต์ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ตกับการสื่อสารอยู่หลายรูปแบบ เช่น ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) การสนทนา (Chat) การอ่านหรือแสดงความคิดเห็นในเว็บบอร์ด การติดตามข่าวสาร การเรียนรู้ออนไลน์ (e-learning) เป็นต้นการที่อินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีบทบาทหนึ่งในสังคมนั้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม เริ่มจากสังคมครอบครัวผลกระทบทางบวก เช่น สามารถได้รับข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับข่าวสารมากยิ่งขึ้น เช่น กลุ่มสังคมอาเซียนได้รับรู้เรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความรับผิดชอบต่อมนุษยชาติ เป็นต้นที่

สามารถติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผลกระทบทางลบ คือการได้รับข้อมูลหรือรูปภาพที่ไม่เหมาะสม สำหรับเยาวชน เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า อินเทอร์เน็ตคือสื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารปัจจุบัน เป็นนวัตกรรมการสื่อสารที่เติบโต และได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วมากในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการบูรณาการการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสาร ของพระพุทธเจ้ากับศาสตร์สมัยใหม่เพื่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์การศึกษาแบบบูรณาการเป็นการนำสิ่งที่เราศึกษา มาปรับแต่งผสมผสานกันจนก่อให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์หรือเป็นรูปแบบการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการ โดยพุทธวิธีในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า มี 5 ด้านหลักๆ ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม 2) ด้านความรู้ 3) ด้านทักษะทางปัญญา 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์ เชิงตัวเลข เป็นต้น

การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันหรือตลอดชีวิตของการเป็นพระพุทธเจ้าสาร คือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อ และอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรม 3) สื่อสังคมและวัฒนธรรม 4) สื่อ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 5) สื่อภาษา 6) สื่ออุปมาอุปมัย และ 7) สื่อนิทานชาดกสื่อธรรมคือการที่พระพุทธเจ้าสอน ธรรมด้วยอุปมาด้วยพฤติกรรมหรือกิริยาอาการกระทำ เช่น การตีพิมพ์เปรียบด้วยการทำความเพียรในโศคนสูตร เป็นต้น สื่อสังคมและวัฒนธรรมคือการที่พระพุทธเจ้าเอาสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งแล้วสื่อสารกับกลุ่มคน สังคม เช่น ทรงสนทนาโต้ตอบกับโภฏฐปาทปริพาชก และการเข้าไปหาสกุลทายาธิปริพาชก เป็นต้นสื่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมคือสื่อประกอบที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม เช่น การประพฤติปฏิบัติแบบอัทธิมกถาญโยคของปัญจ วัคคีย์ และใบประดู่ลาย เมฆฝน เป็นต้น สื่อภาษาคือการใช้ภาษาในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า ได้แก่ ภาษาสันสกฤตกับภาษาบาลี หรือมาคธี เป็นต้น สื่ออุปมาอุปมัยคือการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้ตัวมา เปรียบเทียบในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า เช่น กิ่งไม้ ใบไม้เปรียบกับลาภสักการะ สรรเสริญ หรือความ ทุกข์ติดตามคนชั่วเปรียบดังล้อเกวียนหมุนไปรอยเท้าโค เป็นต้น ส่วนสื่อนิทานชาดกคือการที่พระพุทธเจ้านำเอา เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้งที่เป็นอดีตพุทธะ ประวัติพระสาวก ประวัติศาสตร์มีนิทานชาดกหลากหลายเรื่อง อย่างเช่น เรื่องพระเวสสันดร ลิงเฝ้าสวน เป็นต้น มาเป็นสื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารหรือสอนของพระพุทธเจ้า

วิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า เริ่มจากการที่พระองค์มีจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ด้วย รวมถึงทรงมีวิธีการเข้าหาผู้นำทางศาสนา การเมือง และทางเศรษฐกิจ ทรงใช้วิธีการปฏิบัติคำสอนและหลักความเชื่อบางประการของศาสนาดั้งเดิม อีกทั้ง ทรงรู้จักใช้วิธีปาฏิหาริย์ 3 อย่างในกาสื่อสาร นอกจากนี้ ในการสื่อของพระพุทธองค์ทรงใช้บุคลิกภาพ วิธีการ ปฏิรูปคำสอนให้เกิดความเป็นเอกลักษณ์ วิธีการปฏิบัติเชิงรุก หรือเสด็จเยี่ยมเยือนตามบ้าน วิธีการเสนอหลักคำ สอนที่เป็นแก่นแท้ทางพระพุทธศาสนา วิธีการบริการสังคมชุมชน วิธีการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่น ผลสำเร็จของการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ามาจากการมีบุคลิกภาพคุณธรรม และเนื้อหาสาร หรือธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสื่อออกไปเน้นประโยชน์อันสูงสุดของผู้รับสาร จึงทำให้การใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสาร ของพระพุทธเจ้าประสบผลสำเร็จอันสูงสุด โดยเฉพาะทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคล อย่าง กรณีที่ทรงใช้กับยสกุลบุตร นางปฐาจารา องคูลิมาล เป็นต้น จนทำให้ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ หรือสื่อ ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีใบไม้ประดู่ลายที่ทรงใช้เป็นสื่อกับภิกษุทั้งหลาย ภาชนะน้ำอันว่างเปล่ากับ สามเณรราหุล ผ้าขาวกับพระจูฬปันถก เป็นต้น ผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในที่สุด

การบูรณาการใช้สื่ออุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม คือนำเอาคุณธรรมของพระพุทธเจ้าบางประการ เช่น พระมหากรุณาธิคุณเป็นต้น มาบูรณาการกับการสอนโดยเน้นให้บุคคลมีความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ซื่อสัตย์สุจริต เช่นมีความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น มีภาวะความเป็นผู้นำและผู้ตาม สามารถทำงานเป็นทีม และสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งและลำดับ เคารพกฎระเบียบและข้อบังคับต่างๆ ขององค์กรและสังคม รวมทั้งเคารพในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การมีส่วนร่วม ความตรงต่อเวลา เป็นต้น 2) ด้านความรู้ คือนำเอาความรู้ที่บุคคลได้รับ เช่นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎี หลักการเรื่องการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การนำหลักธรรมและประยุกต์ใช้ในการสื่อสารอย่างถูกต้องและถูกวิธี ความรู้ความเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถใช้ธรรมะนำเสนอเพื่อให้สังคมมีความเข้าใจอย่างถูกต้องตลอดจนการมีส่วนร่วม และความตรงต่อเวลา เป็นต้น 3) ทักษะทางปัญญา สามารถนำไปบูรณาการกับการที่บุคคล สามารถสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำไปใช้อ้างอิง และพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล มีการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ทางธรรมะอย่างเหมาะสม สามารถนำความรู้และหลักพุทธธรรมไปเผยแพร่ได้ การมีส่วนร่วมและความตรงต่อเวลา เป็นต้น 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบสามารถนำไปบูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลด้วยกันด้วยการทำงานเป็นทีม สามารถปรับตัวและทำงานร่วมกับผู้อื่นเคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ พัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย และ5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สามารถนำไปบูรณาการกับทักษะในการสื่อสารด้านการพูดการอ่าน การฟัง การเขียน และการนำเสนอ และการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ด้วยวิธีการและรูปแบบที่เหมาะสม ทักษะในการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตเพื่อพัฒนาทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษา ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสาร เป็นต้น

กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคน

พฤติกรรมศาสตร์ คือการศึกษาพฤติกรรมคนอย่างเป็นระบบ ศึกษาถึงพฤติกรรม ทักษะคิดการทำงาน พฤติกรรมมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม(อรุณ รักธรรม, 2538) กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนเป็นองค์ประกอบสำคัญและจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะพฤติกรรมของคนสามารถตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ได้ทั้งด้านความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และยังตอบสนองต่อความต้องการด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้บุคคลรู้จักคุณค่าของตนเองเกิดความภาคภูมิใจเกิดพฤติกรรมที่ติงามเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนา และช่วยให้ปัญญางอกงาม ซึ่งข้อสำคัญของพฤติกรรมคนนั้นคือ การมีพฤติกรรมที่เป็นไปในแนวทางที่มุ่งให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์ของวิชาชีพนั่นๆ อย่างแท้จริง พร้อมทั้งใช้พฤติกรรมของตนเอง ทำให้เป็นโอกาสหรือเป็นปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาศักยภาพของตัวคนผู้นั้นเอง ทั้งนี้พฤติกรรมคนยังเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการยอมรับของคนในสังคม พฤติกรรมคนจึงเป็นเรื่องสำคัญที่นักบริหารและนักทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรให้ความสนใจ โดยได้มีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมคนเพื่อหาสาเหตุและผล ซึ่งจะทำให้แก่นักบริหารและนักทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารหรือพัฒนาพฤติกรรมของบุคลากร(พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551)

พฤติกรรมของคน จะหมายถึงการกระทำหรือการแสดงออกของสิ่งมีชีวิตทั้งที่ปรากฏออกมาให้เห็นหรือสัมผัสได้ และไม่สามารถเห็นหรือสัมผัสได้ เป็นสิ่งที่สิ่งมีชีวิตกระทำหรือปฏิบัติต่างๆ แสดงออกมา ซึ่งแสดงออกทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้พฤติกรรมของคนสามารถสังเกตได้และสังเกตไม่ได้ หรือสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส

ทั้ง 5 หรือสามารถวัดได้ด้วยเครื่องมือ เป็นต้นนักวิชาการต่างประเทศได้สนใจศึกษาพฤติกรรมของคนเพื่อให้สามารถวัดและประเมินผลได้ เช่นนักวิชาการได้ให้ความหมายของพฤติกรรมของคนว่า หมายถึง สิ่งที่คุณแสดงออกเพื่อตอบสนองหรือกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งในขณะนั้นๆ ซึ่งสามารถสังเกตหรือวัดได้ตรงกัน (Baruch, B. D.,1968) ส่วนความหมายที่แยกออกเป็น 2 มิติคือ 1) พฤติกรรมภายนอก (Overt Behavior) หมายถึง พฤติกรรมของคน หรือการกระทำที่ปรากฏออกมาให้เห็นได้และ 2)พฤติกรรมภายใน (Invert Behavior) หมายถึง อากัปกริยาภายในที่ผู้อื่นไม่สามารถสังเกตเห็นได้หรือยากต่อการสังเกตเห็น(Lopez, F. M., 1968) พฤติกรรมของคนในองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก ต้องใช้การสังเกตจากการกระทำที่ปรากฏหรือการแสดงออก อันมาจากสภาพภายในจิตใจที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล การประเมินพฤติกรรมของคน จึงต้องพิจารณาว่าบุคคลนั้นทำอาชีพอะไรพร้อมกันไปด้วย จึงจะทำให้สามารถตรวจวัดและอธิบายพฤติกรรมของคนนั้นๆ ได้ชัดเจนขึ้น(Keith, D.,1967) โดยทั่วไปพฤติกรรมของคนมีเป้าหมายเด่นชัดที่การกระทำที่ปรากฏออกมา มีเพื่อวัตถุประสงค์ในการกระทำ โดยมีกลไกกำกับสั่งการจากความคิดความรู้สึกที่มีอยู่ภายในของตนตลอดเวลา(Connellan, T. K.,1978) พฤติกรรมของคนจากกิจกรรมการดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของงาน โดยเน้นไปที่พฤติกรรมของคนจากการปฏิบัติงานตามหน้าที่ และมองว่าพฤติกรรมของคนจากการปฏิบัติงานอย่างหนึ่งอาจเกิดจากการปฏิบัติงานในหน้าที่หน้าที่หนึ่งหรือหลายหน้าที่ก็ได้ โดยที่ความรู้ทักษะ และความสามารถไม่ถือว่าเป็นพฤติกรรม แต่จะเกี่ยวข้องในเชิงนำมาประยุกต์ใช้ในพฤติกรรมของคนต่อการทำงานได้ (White, D. D.,1989)

ตามทฤษฎีองค์ประกอบของพฤติกรรมกล่าวว่า บุคคลจะประกอบด้วย 3 ส่วนด้วยกันคือ 1) พฤติกรรมด้านความรู้หรือพุทธิปัญญา เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ ความเข้าใจ ความคิด 2) พฤติกรรมด้านความรู้สึกนึกคิดหรือเจตคติพิสัย ซึ่งบ่งชี้ถึงสภาพจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นนามธรรม เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล ซึ่งมีรายส่วนประกอบย่อยๆ อีก 3 ประการคือ 1) ทศนคติ หรือเจตคติ 2) ค่านิยม และ3) ความเชื่อ 3) พฤติกรรมด้านการปฏิบัติหรือทักษะพิสัย ซึ่งทั้งหมดจะหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกทางร่างกาย การปฏิบัติอาจเป็นพฤติกรรมแสดงออกทางร่างกายในสถานการณ์หนึ่งๆ ซึ่งการแสดงออกจะเกี่ยวข้องกับพุทธิปัญญากระบวนการปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน จะมาจากวิธีเรียนรู้ซึ่งหมายถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิมไปสู่พฤติกรรมใหม่ที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการกระทำหรือการฝึกฝน ดังนั้นความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ย่อมหมายถึง ความแตกต่างของแต่ละบุคคล หรือลักษณะเฉพาะตนในเรื่องการเรียนรู้หรือการสร้างพฤติกรรมใหม่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถทางด้านร่างกาย สติปัญญา ความคิด ความจำ การแก้ปัญหา ตลอดจนการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเห็นได้ว่าการที่บุคคลมักแสดงบทบาทต่างๆ ต่อสังคมนั้นก็คือ “พฤติกรรม” การปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบุคคล จึงเป็นการนำเอาแนวคิดจากทฤษฎีการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบ เพื่อช่วยปรับเปลี่ยนให้เพิ่มสมรรถนะ ความสามารถ ความเป็นตัวของตัวเองและเพิ่มความสามารถในการควบคุมตนเองการปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ 2 ทางคือ บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองและบุคคลถูกผู้อื่นปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้ง 2 วิธีนี้ใช้หลักและกระบวนการเดียวกัน เพียงแต่ว่าวิธีการแรกนั้น บุคคลจะเป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนด้วยตนเองทั้งหมด ในขณะที่วิธีการที่สองบุคคลอื่นจะเป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนการปรับเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ แต่ถ้ากรณีที่คุณเองยังไม่สามารถดำเนินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ด้วยตนเองนั้น อาจจะมีบุคคลภายนอกมาช่วยได้ จนกระทั่งเขาสามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง (ทศนา แคมมณี, 2563)

บุคคลต่างๆ ในสังคมจะมีอิทธิพลต่อการควบคุมและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนเราอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเท่ากับว่าวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลนั้นมีใช้สิ่งใหม่เลย การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งได้มีการทดลองและพิสูจน์มาแล้วว่าได้ผล เนื่องจากทฤษฎีการของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคล

ได้ผ่านขั้นตอนและวิธีการวิจัยมาเป็นช่วงระยะเวลาอันยาวนาน ผลที่ได้จากการวิจัยเป็นข้อพิสูจน์ได้ดีว่า วิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ได้ผลในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลกระบวนทัศน์ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ก็คือการนำเอาหลักการและทฤษฎีต่างๆทางจิตวิทยาที่ได้ผ่านการวิจัย ผ่าน การทดสอบแล้วนำมาใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วยวิธีการอย่างเป็นระบบ และเป็นวิทยาศาสตร์ โดยเทคนิคในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบุคคลจะมีวิธีการ 4 วิธี คือ

1) วิธีการควบคุมตนเองและการบังคับตนเอง คือการที่บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำ ของตนเองได้โดยที่เขาสามารถเลือกพฤติกรรมเป้าหมายและกระบวนกรที่จะนำไปสู่เป้าหมายนั้นด้วยตัวเอง การควบคุมตนเองและการบังคับตนเองถือว่าเป็นเป้าหมายสำคัญของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพราะการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมีจุดมุ่งหมายที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ที่ไม่พึงประสงค์ให้เกิดเป็นพฤติกรรมที่พึง ประสงค์โดยเขาสามารถบังคับและควบคุมตัวเองได้ ให้ประพฤติปฏิบัติหรือกระทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องดีงาม จึงถือ ว่าได้บรรลุเป้าหมายของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยการพัฒนาการควบคุมตนเองนั้น เราสามารถนำเอาเทคนิคต่างๆ มาใช้ได้หลายประการ เช่นการควบคุมสิ่งเร้าไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่ เหมาะสม การสังเกตตนเองในพฤติกรรมที่แสดงออกต่างๆ และหมั่นย้ำยังการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองใน เรื่องพฤติกรรมที่ถูกต้อง และการพัฒนาความรับผิดชอบให้มากขึ้นหรือในระดับที่สูงขึ้น

2) การสร้างพฤติกรรมใหม่ เป็นเทคนิคสำหรับใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมใหม่โดยการเสริมแรงต่อ พฤติกรรมที่เราคาดหวังว่าจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ต้องการ เช่น ต้องการมาทำงานเช้ากว่าเดิมหรือทำงานให้มีความ รับผิดชอบน้อยลง โดยดำเนินการตามขั้นตอนคือ ขั้นแรกเลือกพฤติกรรมเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้น ขั้นตอนที่สองเลือกตัวเสริมแรงทางบวกที่เหมาะสม ขั้นตอนที่สามลงมือปฏิบัติโดยแต่งพฤติกรรมพร้อมกับการ เสริมแรงคือการให้รางวัลในพฤติกรรมในการกระทำที่แสดงออกอย่างเหมาะสม และให้การลงโทษในพฤติกรรม การกระทำที่บกพร่อง แต่ทั้งนี้วิธีหนึ่งที่น่าสนใจคือเทคนิคการเลียนแบบ ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีเรียนรู้โดยอาศัย การสังเกตจากพฤติกรรมของตัวแบบซึ่งได้แก่พฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งพฤติกรรมของตัวแบบที่ดีสามารถ นำมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างพฤติกรรมการกระทำที่ใหม่ๆ ให้แก่ตนเองหรือบุคคลที่ต้องการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมได้

3) การลดพฤติกรรม หมายถึงการตัดทอนหรือลบพฤติกรรมการกระทำที่ไม่พึงประสงค์ออกไป พฤติกรรม ดังกล่าวอาจจะสร้างปัญหาและความเดือดร้อนให้ตัวเองและผู้อื่นได้ซึ่งเราสามารถใช่เทคนิคต่างๆ เช่น การลงโทษ ซึ่งผู้ลงโทษจะต้องเข้าใจหลักการในการลงโทษ

4) การเพิ่มพฤติกรรมหรือคงพฤติกรรมไว้เมื่อมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้กับบุคคลแล้ว สิ่งที่สำคัญยิ่ง คือการธำรงรักษาพฤติกรรมการกระทำนั้นๆ ให้คงอยู่ถาวรหรือนานที่สุดซึ่งจะต้องอาศัยหลักการเสริมแรงใน ทางบวกเป็นหลักแต่หากจำเป็นอาจเสริมแรงในทางลบก็ได้การเสริมแรงทางบวกคือสิ่งเร้าที่ทำให้บุคคลเกิดความ พึงพอใจและส่งผลต่อพฤติกรรมการกระทำที่จะดำรงอยู่กล่าวคือเกิดการตอบสนองที่จะมีพฤติกรรมนั้นๆ บ่อยขึ้น การเสริมแรงทางลบคือสิ่งเร้าหรือสถานการณ์ที่บุคคลไม่พึงพอใจ ซึ่งบุคคลอาจหลบเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงด้วยการทำ พฤติกรรมบางอย่าง บุคคลจะกระทำพฤติกรรมนั้นมากขึ้น ถ้าเขาเชื่อว่าจะช่วยให้เขาหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ได้ หลักของการเสริมแรงทางลบก็คือ การให้สิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจตลอดเวลาเพื่อบุคคลจะได้แสดงพฤติกรรมหลีกเลี่ยง จากสิ่งเร้าที่ไม่พึงพอใจนั้น กระบวนทัศน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งเพราะ เหตุว่าถึงแม้บุคคลจะมีทัศนคติที่ดีมากเพียงใด แต่ถ้าไม่ได้แสดงพฤติกรรมออกมาแล้ว การกระทำจะลุล่วงอย่างมี ประสิทธิภาพได้อย่างไร ดังนั้นสิ่งสำคัญยิ่งในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนที่คือการทำให้บุคคลนั้นๆ ได้แสดง พฤติกรรมออกมาในการกระทำของตนเองอย่างชัดเจนซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง (อำนาจ วัตจินดา, 2563)

สรุปว่า กระบวนทัศน์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ทำให้เข้าใจว่าพฤติกรรมของคนมีวิธีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงอย่างไร เมื่อบุคคลต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ทำงานร่วมกัน และพร้อมที่จะปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อันจะทำให้สามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างราบรื่นและมีความสุขในการทำงานและใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งนี้กระบวนทัศน์เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล จึงมาจากองค์ประกอบของพฤติกรรมซึ่งประกอบไปด้วยการปรับเปลี่ยนทางด้านต่างๆ คือ 1) บุคลิกภาพ 2) ทศนคติ 3) การเรียนรู้ 4) การคิด และ 5) การปฏิบัติ

บทสรุป

พ ท ธ

กระบวนทัศน์การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลมาจากองค์ประกอบหลักกฤษฎีธรรม 4 ซึ่งกล่าวถึงผู้รู้ที่ต้องการคบหาควรเป็นผู้มีบุคลิกภาพสุภาพ มีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับในสังคม มีทัศนคติมองการณ์ไกล ชอบการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้ให้คำปรึกษาข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ และยอมรับความคิดเห็นต่าง รู้จักกาลเทศะรู้จักวัฒนธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักเก็บอารมณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม และมีความเป็นกัลยาณมิตร ในการหาความรู้ โดยเรียนรู้จากผู้รู้ที่ดีคือการเป็นผู้รับฟังที่ดี เข้าใจตั้งคำถามที่ครอบคลุมในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และภาษาเพื่อสร้างความสามารถแข่งขัน บูรณาการให้เข้ากับเศรษฐกิจโลก เมื่อเข้าใจความรู้ชัดแจ้งในเรื่องใหม่ๆ ดีแล้ว ต้องนำความรู้มาช่วยคิด คิดหาเหตุผลให้ถูกหลัก คิดให้ถูกวิธี คิดถูกระบบ และคิดตามเหตุ จะต้องคิดสร้างสรรค์หาทางแก้ปัญหาให้สำเร็จโดยใส่ใจสังคมและสิ่งแวดล้อมและไม่ขัดแย้งกับผู้อื่น กล้าตัดสินใจทางเลือกที่เหมาะสมมากที่สุดโดยมีอุปสรรคน้อยที่สุด ส่วนในการกระทำและการปฏิบัติงานต้องมีน้ำใจปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจครบถ้วนถูกต้องตามข้อกำหนดตามวิธีเรียนรู้และฝึกอบรม สติต้องพร้อมตลอดเวลา ทำงานเป็นทีมและมีความซื่อตรงจงรักภักดีต่อองค์กร

การใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสื่อสารของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏมีพุทธกิจ 5 ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ได้แก่ เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาตเวลาเย็นทรงแสดงธรรม เวลาบ่ายคำปะทานโอวาทแก่เหล่าภิกษุ เวลาเที่ยงคืนตอบปัญหาเทวดา เวลาใกล้รุ่งทรงพิจารณาบุคคลที่จะแสดงธรรมโปรด สารคือหลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงสื่อออกไปเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาคือความทุกข์ของสรรพสัตว์ ส่วนประเภทของสื่อและอุปกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ในการสื่อสาร ได้แก่ 1) สื่อบุคคล 2) สื่อธรรม 3) สื่อสังคมและวัฒนธรรม 4) สื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 5) สื่อภาษา 6) สื่ออุปมาอุปมัย และ 7) สื่อนิทานชาดกวิธีการสื่อสารเพื่อให้เกิดประสิทธิผลของพระพุทธเจ้า เริ่มจากการที่พระองค์มีจุดมุ่งหมายและจุดประสงค์ในการสื่อสาร ประกอบด้วยทรงมีเทคนิคในการใช้สื่อและอุปกรณ์ เช่น สื่อบุคคลอย่างกรณีที่ทรงใช้กับองคคุลิมาล เป็นต้น ส่วนสื่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม อย่างกรณีใบไม้ประดู่ลายที่ทรงใช้เป็นสื่อกับภิกษุทั้งหลาย ภาชนะน้ำอันว่างเปล่าใช้กับสามเณรราหุล เป็นต้น ผลสำเร็จทำให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในที่สุด

การสื่อสารของพระพุทธเจ้ากับการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณธรรมจริยธรรม โดยนำหลักคุณธรรม เช่น พระมหากรุณาธิคุณ เป็นต้น 2) ด้านความรู้ เช่น อาทิตตปริยายสูตรไปช่วยแก้ปัญหาทวิภูฏิว ให้เกิดเจตคติและทัศนคติในตัวบุคคล 3) ด้านทักษะทางปัญญา บูรณาการกับการที่บุคคลสามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ 4) ทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ บูรณาการกับทักษะในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลด้วยกันด้วยการทำงานเป็นทีม และเคารพสิทธิรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และ 5) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ นำไปบูรณาการกับทักษะในการสื่อสารด้านการพูด การอ่าน การฟัง การเขียน การนำเสนอ และการสื่อสารกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ในรูปแบบที่เหมาะสม

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต).(2551). การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 11, กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- ทีศนา แชมมณี.(2563). แนวคิดทางพฤติกรรมศาสตร์, [ออนไลน์]. สืบค้น 2 มีนาคม 2563, จาก <https://www.gotoknow.org/>
- ศศิวรรณ กำลังสินเสริม.(2550).พุทธกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตยุคบริโภคนิยม, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ ศึกษาศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
- อรุณ รักรธรรม.(2538).เอกสารการสอนชุดวิชา พฤติกรรมมนุษย์ในองค์กร, หน่วยที่ 1-7,นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
- อำนาจ วัดจินดา.(2563). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม, [ออนไลน์]. สืบค้น 1 มีนาคม 2563, จาก <http://www.wisdommaxcenter.com/>
- Baruch, B. D.,(1968). New Ways in Discipline, (New York: McGraw-Hill.
- Connellan, T. K.,(1978).How to Improve Human Performance : Behavior in Business and Industry, (New York : Harper & Row, 1978)
- Lopez, F. M.,(1968). Evaluating Employee Performance, (Chicago: Public Personnel Association, 1968)
- Keith, D., (1967).Human Relations in Business, (New York : McGraw-Hill Book, 1967)
- White, D. D., (1989).Organization Behavior, (New York :Jimone&Schaster, 1989)